

Rusya’da Gelir Eşitsizliği ve İnsan Hakları İlişkisi: Bölgesel ve Sosyoekonomik Perspektifler

Emiliya Uzun¹

Yılmaz Ulvi Uzun²

Özet

Bu çalışma, Rusya’da gelir eşitsizliği ile insan hakları arasındaki çok boyutlu ilişkiyi bölgesel ve sosyoekonomik perspektiflerden analiz etmektedir. Sovyet sonrası piyasa dönüşümü ve hızlı özelleştirme politikaları, ekonomik kaynakların dar bir elit kesimde yoğunlaşmasına ve bölgeler arası derin gelir farklarının oluşmasına neden olmuştur. Bu durum, eğitim, sağlık, adil yargılanma ve sosyal güvenlik gibi temel haklara erişimde yapısal eşitsizliklerin var olmasına neden olmuştur. Araştırma, gelir eşitsizliğinin mekânsal ve kurumsal boyutlarını inceleyerek, yüksek gelirli ve kurumsal kapasitesi güçlü bölgelerde bireylerin haklara erişimde avantajlı olduğunu, düşük gelirli ve coğrafi olarak izole bölgelerde ise hak kullanımının ciddi kısıtlamalarla karşılaştığını göstermektedir. Bu durum, fırsat eşitsizliği, toplumsal adalet ve hukuki güven açısından önemli bir politika sorunu oluşturmaktadır. Bulgular, gelir eşitsizliğinin sadece ekonomik bir olgu olmadığını, aynı zamanda vatandaşların temel haklarını kullanabilme kapasitesini belirleyen yapısal bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Sosyal bütünleşme, toplumsal güven ve sürdürülebilir kalkınma, eşitsizliğin derinleşmesiyle doğrudan etkilenmektedir. Çalışma, bölgesel yatırımların dengeli dağıtılması, kamu hizmetlerinin etkin ve adil sunumu, progresif sosyal politikaların uygulanması ve kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi gibi önlemlerin, gelir eşitsizliği ile insan hakları arasındaki olumsuz etkileşimi azaltmada kritik rol oynayacağını vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, ekonomik büyüme hedefleri ile insan haklarının evrensel ve eşit erişimi arasında sağlanacak uyumun, modern Rusya’nın sosyoekonomik ve politik gelişimi açısından temel bir gereklilik olduğunu göstermektedir.

- 1 Doktora Öğrencisi, Bitlis Eren Üniversitesi İ.İ.B.F. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, ameliya_@mail.ru ORCID: 0000-0002-3639-9311
- 2 Doktor Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi İ.İ.B.F. İktisat A.B.D., yuuzun@beu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-6428-4167

Giriş

Rusya, geniş coğrafi yapısı ve bölgesel ekonomik farklılıkları nedeniyle, bölgesel gelir eşitsizliği ve kaynak dağılımındaki farklılıkların analizi için dikkat çekici ve anlamlı bir çalışma alanı sunmaktadır (Zubarevich ve Safronov, 2024; Gasanov, 2024). Bu ekonomik çeşitlilik, yalnızca gelir ve üretim göstergelerinde değil; aynı zamanda kamusal hizmetlere erişim ve devlet bütçe dağılımı bağlamında da derin bölgesel farklılıklar üretmekte olup, teorik olarak sosyal haklar ve eşitsizlikler üzerinde önemli etkilerde doğurabilmektedir. Ülke, 1990’ların piyasa dönüşümü sürecinden itibaren, ekonomik büyüme ile eş zamanlı olarak derinleşen eşitsizlik dinamikleriyle şekillenerek, insan hakları standartlarının uygulanması, sosyal adalet mekanizmalarının işleyişi ve bölgesel kalkınma arasındaki karmaşık bağlantıları daha görünür hâle getirmiştir (Guriev ve Rachinsky, 2005). Dolayısı ile gelir eşitsizliği, Rusya’da yalnızca bir ekonomik bir durum değil aynı zamanda siyasal katılımın niteliğini, kamusal hizmetlere erişimin kapsamını, hukukun üstünlüğünün işleyişini ve temel sosyal hakların güvence altına alınmasını doğrudan etkileyen yapısal bir faktör olarak ta değerlendirilmelidir (Hellman, 1998; Bindman, 2021). Bu nedenle, gelir dağılımındaki farklılıkların insan hakları göstergeleriyle nasıl kesiştiğini araştırmak, Rusya’nın hem içsel sosyo-politik bütünlüğünü hem de uluslararası normatif çerçevede tutarlılığını anlamak açısından kritik bir öneme sahiptir (Appel ve Orenstein, 2018).

Sovyet sonrası dönemin ilk yıllarında ülkede uygulanan hızlı özelleştirme politikaları, zayıf düzenleyici kurumlar ve oligopolistik güç yoğunlaşması, Rusya’nın ekonomik yapısında derin bir kutuplaşmaya yol açmıştır (Åslund, 2007; Guriev ve Rachinsky, 2005). Bu süreç, ekonomik sermayenin belirli gruplarda yoğunlaşmasına neden olmanın ötesinde, siyasal karar mekanizmalarının toplumsal tabanla olan bağlarını zayıflatarak bireysel hakların korunmasında bölgesel farklılıkların belirginleşmesine de neden olmuştur (Sakwa, 2021; Gel’man, 2020). Dolayısıyla, Rusya özelinde gelir eşitsizliği ile insan hakları arasındaki etkileşimin anlaşılması, yalnızca tarihsel kurumsal mirası değil; aynı zamanda güncel politik-ekonomik dinamiklerin bölgesel farklılıklar üzerindeki etkilerini de dikkate alan bütüncül ve çok boyutlu bir analiz ile mümkündür (Acemoglu ve Robinson, 2012; Ledeneva, 2013).

Nitekim Rusya’da gelir eşitsizliğini anlamak için yalnızca ulusal düzeydeki Gini katsayısı veya tüketim verilerine odaklanmak yetersizdir; çünkü ülke, ekonomik yapısı ve yaşam standartları bakımından birbirinden dramatik biçimde ayrıran bölgelerden oluşmaktadır (Lavrikova ve Suvorova, 2023). Moskova ve St. Petersburg gibi büyük şehirlerde yüksek ortalama gelir,

gelişmiş hizmet yapısı ve güçlü kurumsal kapasite gözlemlenirken, Kuzey Kafkasya, Uzak Doğu ve Sibiry gibi bazı bölgelerde yoksulluk oranları, işsizlik düzeyi, kamu hizmetlerinin kalitesi gibi önemli göstergelerin düşük olduğu gözlemlenmektedir (Kabashova, 2024). Bu durum, gelir eşitsizliğinin yalnızca hanehalkı gelirine değil, aynı zamanda eğitim, sağlık, barınma gibi temel haklara erişim üzerinde de bölgesel olarak değişen etkiler yarattığına işaret etmektedir.

Bu bağlamda, gelir eşitsizliği ile insan hakları arasındaki ilişki literatürde farklı teorik çerçeveler üzerinden ele alınmaktadır. Bir yandan, yapısalcı yaklaşımlar, gelir eşitsizliğinin demokratik kurumların zayıflamasına, siyasal katılımın sınıfsal olarak ayrışmasına ve devletin hesap verebilirliğinin azalmasına yol açtığını öne sürerken (Hellman, 1998); diğer yandan, piyasa merkezli yaklaşımların ise; ekonomik özgürlüklerin insan hakları açısından dolaylı olarak ta olsa iyileştirici etkiler yaratabileceğini savunmaktadır (Sen, 1999). Dolayısıyla, Rusya bu teorik çerçeveler arasında önemli bir kesişim noktası sunmaktadır; devletin ekonomideki baskın rolü, kaynak dağıtımının politikleşmesi ve bölgesel yönetimlerin farklı kurumsal kapasiteleri nedeniyle, ekonomik eşitsizlik ile insan hakları arasındaki ilişki doğrusal olmayıp, piyasa mekanizmaları ve bölgesel farklılıklarla belirlenen bir yapı sergilediği görülmektedir (Robinson, 2013).

Bu kapsamda insan haklarının uygulanmasındaki bölgesel farklılıklar özellikle birkaç önemli alanda kendini göstermektedir. Bunlar;

(i) Adalete erişim: Yargı kurumlarına güven, hukuki süreçlerin şeffaflığı ve bireylerin hak arama kapasitesi bölgeden bölgeye önemli ölçüde değişmektedir (OECD. (2025).

(ii) Sosyal haklar: Sağlık, eğitim ve barınma gibi temel kamusal hizmetlerdeki kalite farkı gelir eşitsizliğini pekiştiren bir mekanizmaya dönüşmektedir (OECD, 2023).

(iii) Ekonomik haklar: Çalışma koşulları, ücret düzeyleri ve işgücü piyasası fırsatları arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır (Gorninchenko vd., 2024).

(iv) Siyasal haklar: Medya özgürlüğü, sivil toplum faaliyetleri ve yerel yönetimlerin hesap verebilirlik düzeyi, ekonomik koşullarla birlikte değişkenlik göstermektedir (Szakonyi, 2020).

Bu çerçevede araştırmanın odak noktası, Rusya'da gelir eşitsizliği ile insan hakları arasındaki ilişkinin hangi sosyoekonomik kanallar aracılığıyla şekillendiğini, bölgesel farklılıkların bu ilişkiyi nasıl güçlendirdiğini veya zayıflattığını ve kurumsal faktörlerin eşitsizlik-haklar kurgusunu nasıl

dönüştürdüğünü ortaya koymaktır (Bindman, 2021). Literatürde sıklıkla tartışılan “eşitsizliğin hak ihlallerini tetiklediği” yönündeki varsayımın Rusya’daki karşılığının ölçülmesi hem ampirik hem de teorik açıdan önemli bir akademik boşluğun doldurulmasına katkı sağlayacaktır (Nussbaum, 2011).

Rusya özelinde yapılan mevcut çalışmaların genellikle ülkede büyüme, ekonomik kalkınma, yoksulluk veya bölgesel yönetim üzerine yoğunlaşmış olduğu görülürken, gelir eşitsizliği ile insan hakları arasındaki ilişkisinin bütünsel ve karşılaştırmalı bir perspektifle ele alındığı araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir (Lavrikova ve Suvorova, 2023). Özellikle insan haklarını ölçen göstergeler (örneğin adalete erişim, eğitim eşitliği, mülkiyet hakları, ifade özgürlüğü, sağlık hizmetlerine erişim) ile gelir eşitsizliği arasındaki etkileşimlerin bölgesel farklılıklar temelinde analiz edilmesi, literatürde büyük ölçüde ihmal edilen bir konu olduğu söylenebilir (Blagolev, 2024). Bu nedenle, çalışmanın hem teorik hem de metodolojik katkısının önemli bir kısmı, eşitsizliğin kurumsal ve sosyoekonomik sonuçlarını bölgesel düzeyde görünür kılmasıdır.

Ayrıca, Rusya’nın uluslararası insan hakları normlarıyla ilişkisi ve iç hukuki çerçevesi de gelirin dağılımı ve sosyal politikaların kapsamı ile doğrudan bağlantılıdır (OECD, 2025). Ekonomik kaynakların yeniden dağıtım mekanizmaları, devletin sosyal politika öncelikleri ve merkezî yönetimin bölgesel yönetimler üzerindeki kontrolü, temel haklara erişim açısından belirleyici rol oynamaktadır (Bindman, 2021). Bu bağlamda gelir eşitsizliğinin insan hakları üzerindeki etkilerini anlayabilmek için yalnızca ekonomik veriler değil aynı zamanda bir bütün olarak siyasi kurumsallaşma, hukuki çerçeve, sosyal devlet mekanizmaları ve toplumsal sermaye gibi unsurların birlikte değerlendirilmesi gerekliliğidir (Ledeneva, 2013; Appel ve Orenstein, 2018).

Bu çalışma, söz konusu birbirinden asla ayrı tutulamayan bu önemli ilişkiyi kavramsal, ampirik ve bölgesel perspektiflerden sistematik şekilde incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın ilk aşamasında, Rusya’da gelir eşitsizliğinin tarihsel arka planı ve bölgesel dağılımı ele alınarak ülkenin sosyoekonomik yapısında ortaya çıkan kırılگانlıklar analiz edilecektir. İkinci aşamada, gelir eşitsizliğinin insan hakları göstergeleri üzerindeki etkisi incelenecek; haklara ve temel kamu hizmetlerine erişimin bölgesel ve kurumsal düzeyde nasıl farklılaştığı değerlendirilecektir. Üçüncü aşamada ise gelir eşitsizliği ile insan hakları arasındaki nedensel ilişkiler çok boyutlu bir analitik çerçevede tartışılarak, Rusya’nın bölgesel kalkınma stratejileri ve toplumsal politika tasarımları açısından çıkarımlar sunulacaktır.

Sonuç olarak, Rusya’da gelir eşitsizliği ile insan hakları arasındaki ilişki, yalnızca ekonomik göstergeler veya bölgesel farklılıklarla sınırlı kalmayıp, toplumsal yapının temel dinamiklerini şekillendiren merkezi bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Bu etkileşim, ülkenin toplumsal ve ekonomik geleceğini belirleyen kritik bir öneme sahiptir. Gelir adaletsizliğinin derinleştiği bölgelerde bireylerin temel haklara erişimi kısıtlanmakta ve sosyal ile ekonomik fırsat eşitsizlikleri artmaktadır. Bu durum, yalnızca ekonomik büyüme veya verimlilik açısından değil; toplumsal bütünlük, sosyal güvenlik ve hukuki eşitlik perspektifinden de ciddi sonuçlar doğurmaktadır. Dolayısıyla, gelir eşitsizliği ve insan hakları arasındaki karmaşık etkileşimin sistematik olarak anlaşılması hem bölgesel kalkınma politikalarının hem de ulusal sosyal adalet stratejilerinin yeniden tasarlanması açısından vazgeçilmezdir. Bu anlayış, sadece rakamlarla ölçülen eşitsizlikleri değil, bireylerin yaşam kalitesini, kamusal hizmetlere erişimini ve toplumun genel yönetim kapasitesini de bütüncül biçimde kavramayı mümkün kılmaktadır. Nitekim, gelir eşitsizliği ile insan hakları arasındaki etkileşimi doğru anlamak ve buna uygun politikalar geliştirmek, Rusya’da sürdürülebilir ekonomik büyüme, sosyal adalet ve demokratik istikrarın sağlanması açısından hayati bir stratejik öneme sahiptir.

Teorik Çerçeve

Gelir eşitsizliği ile insan hakları arasındaki ilişkinin kuramsal temeli, Rusya’nın post-Sovyet siyasal ekonomisinin özgün yapısında köklenen kurumsal, ekonomik ve bölgesel dinamikler üzerinden analiz edilmelidir. Amartya Sen’in (1999) “yetenek yaklaşımı”, gelir eşitsizliğinin yalnızca maddi refah farklılıkları üretmediğini, aynı zamanda bireylerin temel haklarını kullanma kapasitesini sınırladığını göstermektedir. Rusya bağlamında bu yaklaşım, gelir dağılımındaki bozulmanın sağlık, eğitim, güvenlik ve yaşam kalitesi gibi temel hak alanlarında ortaya çıkan keskin bölgesel ayrışmalarla doğrudan bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır. Sovyet-sonrası yıllarda piyasa kurumlarının düzensiz gelişimi, ekonomik kaynakların merkezî devlet ve yerel elitler arasında yoğunlaşması ve otoriter yönetim kalıplarının kurumsallaşması bu kapasite kısıtlarını daha da derinleştirmiştir (Åslund, 2007; Gel’man, 2016).

Eşitsizliğin siyasal kurumlar ve hakların uygulanması üzerindeki etkisini ele alan literatür, özellikle Piketty’nin (2014) servet yoğunlaşmasının demokratik mekanizmaları zayıflatığına ilişkin bulgularıyla Rusya’nın güncel kurumsal yapısı arasında güçlü bir paralellik sunmaktadır. Rusya’da ekonomik ve politik gücün dar bir elit grubunda toplanması hem hukuki eşitsizliğin kurumsallaşmasına hem de insan haklarının uygulanabilirliğinde

bölgesel düzeyde belirgin farklılıklara yol açmaktadır (Guriev ve Rachinsky, 2005; Ledeneva, 2013). Bu bağlamda, insan haklarının fiilî düzeyde korunması yalnızca yasal düzenlemelere değil, aynı zamanda devletin kaynak dağılımı politikalarına, yerel yönetimlerin kurumsal kapasitesine ve bölgesel kalkınma düzeylerine bağlı olarak şekillenmektedir. Rusya’da düşük gelirli bölgelerde eğitim kalitesi, sağlık altyapısı ve yerel sosyal hizmetlere erişim gibi hak alanlarının daha zayıf olduğu ampirik bulgularla doğrulanmıştır (Zubarevich ve Safronov, 2024).

Piyasa merkezli yaklaşımlar, ekonomik özgürlüklerin insan haklarının genişlemesine dolaylı olarak katkı sağlayabileceğini öne sürse (Mizobata, S., ve Hayashi, H., 2022) de Rusya’nın devlet kapitalizmi modeli ve kurumsal zayıflıkları bu mekanizmanın etkisini sınırlamaktadır. Ekonomik büyümenin haklara erişim üzerinde olumlu etkiler yaratabilmesi, hukuki eşitlik, kurumsal şeffaflık ve siyasal katılım gibi temel koşulların varlığına bağlıdır (North, 1990; Robinson, 2013). Ancak Rusya örneğinde ekonomik büyüme dönemlerinde bile gelir eşitsizliğinin azalmadığı, bazı durumlarda eşzamanlı olarak hak kısıtlamalarının arttığı görülmektedir (HRW, 2023). Bu durum, kurumsal bozulma ile eşleşen piyasa süreçlerinin, gelir eşitsizliğinin insan hakları üzerindeki olumsuz etkilerini daha da belirginleştirdiğine işaret etmektedir.

Literatür genel olarak, Rusya’da gelir eşitsizliği ile insan hakları arasındaki ilişkinin üç temel mekanizma üzerinden işlediğini göstermektedir. Birincisi, gelir ve servetin belirli gruplarda yoğunlaşması, sosyal haklara erişimde hem bölgesel hem sınıfsal ayrışmayı derinleştirmektedir. İkincisi, kurumsal kapasite farklılıkları, hukuki ve sosyal hakların uygulanabilirliğinde ciddi bölgesel eşitsizlikler yaratmaktadır. Üçüncüsü, ekonomik ve politik gücün merkezileşmesi, siyasal katılım ve temsil eşitliğini zayıflatmakta ve böylece bireysel hakların korunma derecesini doğrudan etkilemektedir (Szakonyi, 2020). Bu nedenle gelir eşitsizliği, Rusya’da yalnızca ekonomik bir gösterge değil; insan haklarının kapsamını, demokratik yönetim kalitesini ve toplumsal adaletin sürdürülebilirliğini belirleyen temel bir yapısal unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

Dolayısıyla Rusya’daki insan hakları dinamiklerini açıklayabilmek için, gelir eşitsizliğinin siyasal kurumlar, ekonomik kaynak dağılımı ve bölgesel kalkınma farklılıkları üzerinden nasıl yeniden üretildiğinin sistematik olarak incelenmesi gerekmektedir. Bu teorik çerçeve, çalışmanın ampirik analizinde eşitsizliğin haklara erişimde yarattığı etkileri çok boyutlu bir yaklaşımla değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır.

Literatür Taraması

Gelir eşitsizliği ile insan hakları arasındaki ilişki, özellikle bölgesel farklılaşmanın belirgin olduğu ülkelerde giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bu durum, gelir eşitsizliği ve insan hakları arasındaki ilişkinin siyasal ekonomi literatüründe çok boyutlu bir araştırma alanı olarak incelenmesini gerekli kılmaktadır. Eşitsizlik, yalnızca gelir dağılımındaki farklılıkları ifade eden bir ekonomik gösterge olmanın ötesinde, bireylerin eğitim, sağlık, adalet ve siyasal katılım gibi temel haklara erişim kapasitelerini doğrudan şekillendiren yapısal bir faktör olarak değerlendirilebilmektedir. Bu bağlamda, geniş coğrafyası, merkezîleşmiş yönetim yapısı ve belirgin bölgesel farklılıkları ile ön plana çıkan Rusya, gelir eşitsizliği ve insan hakları arasındaki ilişkinin hem ampirik hem de kuramsal açıdan incelenmesi için özgün bir araştırma ortamı sunmaktadır. Dolayısı ile bu bölümde konuya ilişkin ulusal ve uluslararası literatür sistematik biçimde ele alınarak mevcut bilgi birikimi ortaya konmakta ve araştırmanın konumlandığı akademik boşluk tarif edilmektedir.

Rusya'daki gelir eşitsizliği literatürü, özellikle 2000 sonrası dönemde bölgesel eşitsizliklerin yapısal sürekliliğine dikkat çekmektedir. Zubarevich ve Safronov (2024), 1995–2022 dönemini kapsayan çalışmalarında, Rusya'da bölgeler arası gelir, yoksulluk ve kalkınma farklılıklarının derinleşerek devam ettiğini ve Moskova ile St. Petersburg gibi büyük şehirler ile Sibirya ve Uzak Doğu bölgeleri arasında belirgin bir sosyoekonomik kutuplaşmanın oluştuğunu göstermektedir. Mali kapasitenin eşitsizlik üzerindeki belirleyici rolü de son yıllarda araştırmalara konu olmuştur. Gorninchenko, Volokh ve Fetisova (2024), bölgesel mali kapasitenin gelir eşitsizliğinin yakınsamasını önemli ölçüde etkilediğini ve bütçe imkânlarının düşük bölgelerde eşitsizliğin daha kalıcı olduğunu vurgulamaktadır.

Sosyoekonomik yapının derinleşen tabakalaşma üzerinden analiz edildiği sosyolojik çalışmalarda da benzer eğilimler gözlemlenmektedir. Gonashvili (2015)., gelir eşitsizliğinin Rus toplumunda kalıcı sınıfsal ayrışmalar yarattığını ve sosyal mobilitayı zayıflatıldığını belirtmektedir. Daha yakın tarihli çalışmalar hem yoksulluk hem de eşitsizlik dinamiklerinde güçlü bir bölgesel bağımlılık olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Selivanova, O., ve Koblenkov (2025) 1992–2023 döneminde Rusya'da ekonomik eşitsizlik ve yoksulluğun özellikle periferik bölgelerde yoğunlaştığını ve sosyal haklara erişimin gelir düzeyiyle yakından bağlantılı olduğunu göstermektedir.

Öte yandan fırsat eşitsizliği boyutunu ele alan bölgesel analizlerde ise eğitim, istihdam ve yaşam koşulları gibi temel alanlarda önemli farklılıklar ortaya çıktığı görülmektedir. Bu kapsamda Meshalkina vd. yapmış oldukları

çalışmada (2021), Rusya’da fırsat eşitsizliğinin mekânsal olarak kümелendiğini ve bölgesel gelir seviyeleri ile sosyal haklara erişim arasındaki ilişkinin güçlü olduğu belirtilmektedir. Bu bulgular, gelir eşitsizliğinin yalnızca ekonomik bir farklılık değil, aynı zamanda haklara erişimde sistematik bir ayrışma üretme kapasitesine sahip olduğunu da göstermektedir.

Uluslararası literatürde ise gelir eşitsizliğinin geniş bir insan hakları yelpazesi üzerindeki belirleyici etkilerine dair güçlü kanıtlar bulunmaktadır. Yakovenko ve Rosser (2016), 67 ülkeyi kapsayan araştırmalarında, gelir dağılımının toplumda çok az bir grubun gelirin büyük kısmına sahip olduğu ve geri kalan çoğunluğun düşük gelir seviyelerinde yoğunlaştığı üstel bir dağılım sergilediğini ve piyasa mekanizmalarının tek başına bu eşitsizliği azaltmada yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. Bu bulgu, eşitsizliğin yalnızca ekonomik performansla açıklanamayacağını; kurumsal yapı ve yönetim kalitesinin belirleyici olduğunu göstermektedir.

Bu çerçevede yapılan geniş çaplı çalışmalar, yüksek gelir eşitsizliğinin sağlık, eğitim, sosyal koruma ve siyasal katılım göstergeleri üzerinde olumsuz etkiler yarattığını tutarlı biçimde ortaya koymaktadır. Uluslararası karşılaştırmalar, eşitsizliğin yalnızca mutlak gelir farkları üzerinden değil, fırsat eşitsizliği, sosyal dışlanma ve hukuki korunma düzeyleri üzerinden değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu literatür, Rusya özelinde yapılacak analiz için hem metodolojik hem de kavramsal bir çerçeve sunmaktadır.

Genel olarak, literatür Rusya’da gelir eşitsizliğinin tarihsel, kurumsal ve bölgesel faktörler tarafından şekillendiğini ve bu eşitsizliğin insan haklarına erişimde belirgin mekânsal ve sosyoekonomik farklılıklar yarattığını göstermektedir. Bununla birlikte, mevcut çalışmalar genellikle ya eşitsizliğin ekonomik boyutuna ya da insan hakları göstergelerine odaklanmakta; iki alan arasındaki çok boyutlu ilişkinin sistematik, bölgesel ve ampirik olarak bütüncül biçimde analiz edildiği araştırmalar sınırlı kalmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma, gelir eşitsizliği ile insan hakları arasındaki ilişkiyi Rusya’nın özgün sosyoekonomik yapısı bağlamında birleştiren bütüncül yaklaşımıyla literatürdeki önemli bir boşluğu doldurma potansiyeline sahiptir.

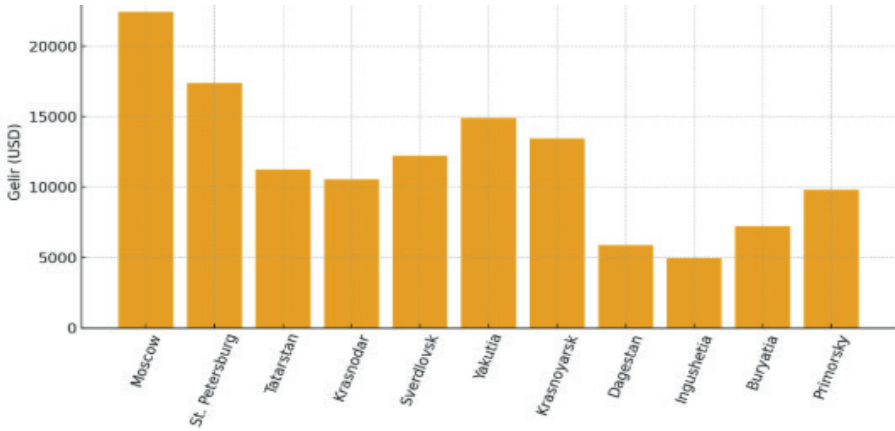
1. Rusya’da Tarihsel ve Bölgesel Gelir Eşitsizliği ve Sosyoekonomik Kırılmalıklar

Rusya hem tarihsel yapısı hem de coğrafi genişliği nedeniyle gelir eşitsizliğinin farklı boyutlarda görünür olduğu bir ülkedir. Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından 1990’lı yıllarda uygulanan hızlı özelleştirme politikaları, ekonomik kaynakların dar bir elit kesiminde yoğunlaşmasına yol açmış ve bu durum bölgeler arası ekonomik farklılıkları dahada görünür hale

getirmiştir (Guriey ve Rachinsky, 2005). Öte yandan piyasa ekonomisine ani geçişin yaratmış olduğu yapısal şoklar, özellikle kurumsal kapasitesi düşük bölgelerde daha ağır etkiler yaratmış ve sosyoekonomik kırılganlıkları derinleştirmiştir (Åslund, 2007).

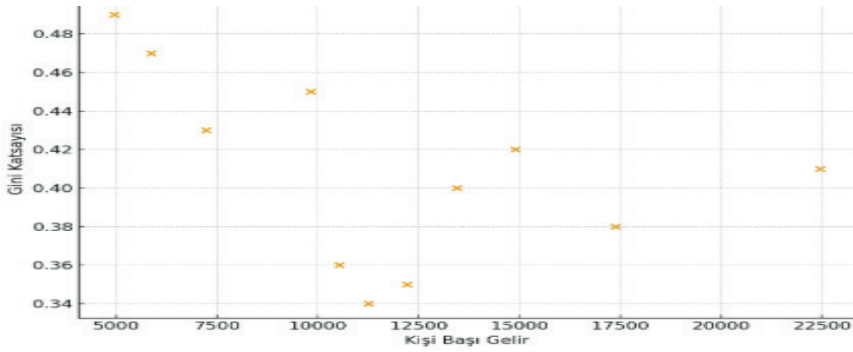
Bu tarihsel sürecin bölgesel yansımalarını görmek için oluşturulan karşılaştırmalı gelir grafiği, Moskova ve St. Petersburg gibi merkezî ve ekonomik çekim gücü yüksek bölgeler ile Sibirya, Buryatia, Dağıstan ve İnguşetya gibi periferi bölgeleri arasındaki keskin uçurumu açıkça göstermektedir.

Grafik 1. Rusya Bölgelerinde Kişi Başı Gelir Karşılaştırması

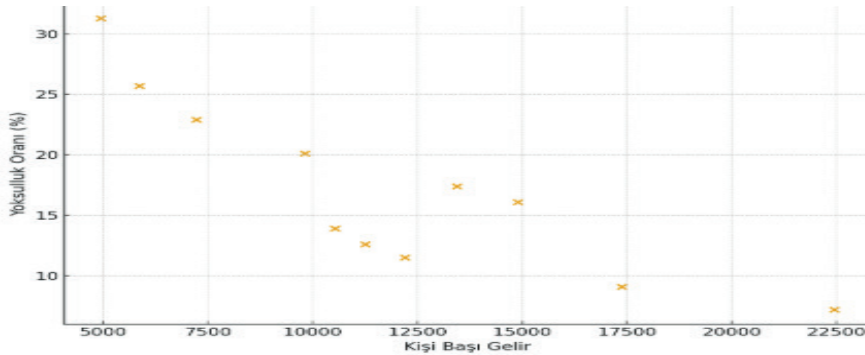

Bu grafik, Moskova ve St. Petersburg'un açık biçimde diğer bölgelerden ayrıldığını göstermektedir. Örneğin Moskova'da kişi başı gelir 22.450 dolar civarındayken, İnguşetya'da bu değer 4.950 dolara kadar düşmektedir. Bu fark, Rusya'nın mekânsal ekonomik yapısındaki derin kutuplaşmanın ampirik bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Ayrıca bu uçurum, yalnızca gelir düzeyinde değil aynı zamanda altyapı, sosyal hizmetlere erişim ve yaşam kalitesi gibi alanlarda da kendini göstermektedir. Bu kapsamda; Zubarevich ve Safronov'un (2024) bulguları da bu durumu doğrular nitelikte olup, Moskova ve St. Petersburg'un sistematik olarak diğer bölgelerden ayrıştığını ifade etmektedir.

Dolayısı ile bölgesel ekonomik farklılıkların yalnızca gelir düzeyinde değil, gelir dağılımındaki adaletsizliklerde de görünür olduğu gözlemlenmektedir. Gini katsayısına ilişkin veriler, özellikle doğal kaynak zengini bölgelerde gelir dağılımının daha bozuk olduğunu ortaya koymaktadır.

Grafik 2. Gelir ve Gini Katsayısı İlişkisi

Bu grafik, gelir düzeyi ile gelir dağılımı arasındaki ilişkinin lineer olmadığını, bazı yüksek gelirli bölgelerde bile eşitsizliğin oldukça yüksek seyrettiğini göstermektedir. Örneğin Yakutistan'da kişi başı gelir yüksek olmasına rağmen Gini katsayısı 0.42 ile ülke ortalamasının üzerindedir. Buna karşılık Tataristan gibi sanayi odaklı bölgelerde hem gelir daha dengeli hem de eşitsizlik daha sınırlı görülmektedir. Bu durum, kaynak gelirlerinin yerel halkın refahına eşit biçimde yansımadağı ve ekonomik çeşitliliğin eşitsizliği azaltmada rol oynadığı yönündeki literatürle örtüşmektedir (Meshalkina vd., 2021). Dolayısı ile gelir düzeyi ve yoksulluk oranları arasındaki ilişki ise bölgesel kırılganlıkların daha somut bir göstergesini oluşturmaktadır.

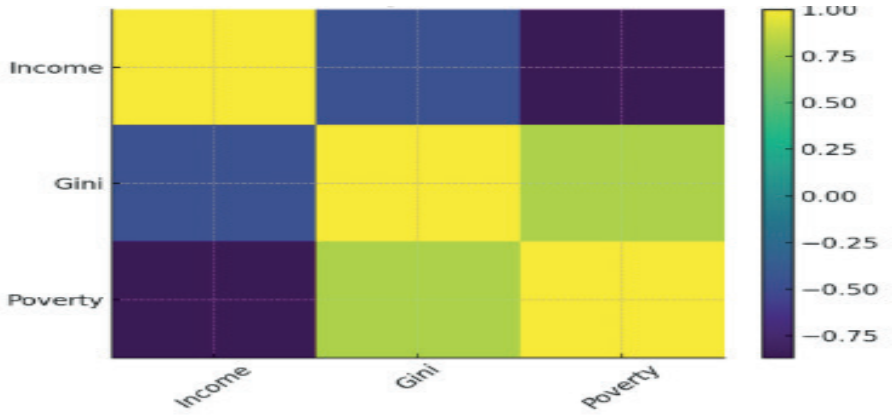
Grafik 3. Gelir ve Yoksulluk Oranı İlişkisi

Grafik, düşük gelirli Kuzey Kafkasya bölgelerinde yoksulluğun çok yüksek olduğunu açıkça göstermektedir. İnguşetya ve Dağıstan gibi bölgelerde yoksulluk oranlarının sırasıyla %31 ve %25 seviyesinde olması, gelir düzeyindeki düşüklüğün sosyoekonomik kırılganlıklar üzerindeki

etkisini doğrulamaktadır. Buna karşılık Moskova gibi bölgelerde hem gelir yüksek hem de yoksulluk oranı düşüktür. Bu tablo, sağlık, eğitim, sosyal koruma gibi temel hizmetlere erişimin gelirle doğrudan bağlantılı olduğunu; düşük gelirli bölgelerde yapısal yoksulluğun birikerek kalıcı hale geldiğini göstermektedir.

Bu ilişkileri bütüncül olarak değerlendirmek amacıyla oluşturulan korelasyon matrisi, gelir, eşitsizlik ve yoksulluk arasındaki yapısal örüntüleri daha belirgin hale getirmektedir.

Grafik 4. Gelir-Gini-Yoksulluk Korelasyon Matrisi

Matriste görüldüğü üzere:

- Gelir ile yoksulluk arasında güçlü bir negatif ilişki bulunmaktadır. Gelir arttıkça yoksulluk belirgin biçimde azalmaktadır.
- Gelir ile Gini katsayısı arasındaki ilişki zayıftır, bu da yüksek gelirin eşitsizliği otomatik olarak azaltmadığını göstermektedir.
- Gini ile yoksulluk arasında pozitif ilişki vardır; gelir dağılımının bozuk olduğu bölgelerde yoksulluk oranı daha yüksektir.

Bu bulgular, eşitsizliğin yalnızca ekonomik büyüme ile azaltılamayacağını; bölgesel politika, kurumsal kapasite ve sosyal koruma mekanizmalarının kritik rol oynadığını desteklemektedir (Gasarov, 2024). Uluslararası literatür de benzer eğilimleri vurgulamaktadır. Yakovenko ve Rosser (2024), piyasa mekanizmalarının tek başına gelir eşitsizliğini düşürmede yetersiz kaldığını ortaya koymakta; Piketty (2014) ve Sen (1999) ise eşitsizliğin sağlık, eğitim ve demokratik katılım üzerindeki olumsuz etkilerine dikkat çekmektedir.

Sonuç olarak, Rusya'daki gelir eşitsizliği, tarihsel piyasa dönüşümleri, kurumsal kırılanlıklar ve bölgesel heterojenliklerin kesişiminde şekillenmektedir. Gelir eşitsizliği, yalnızca bireysel refahı değil; toplumsal bütünlüğü, bölgesel kalkınmayı ve sosyal adaleti derinden etkileyen çok boyutlu bir olgudur. Bu nedenle, ilerleyen bölümlerde insan hakları, sosyal hizmetlere erişim ve bölgesel kalkınma eşitsizliklerinin analiz edilmesi için güçlü bir kuramsal ve ampirik çerçeve sunmaktadır.

2. Gelir Eşitsizliğinin Rusya'daki İnsan Hakları Göstergeleri Üzerindeki Etkisi

Rusya, zengin doğal kaynakları ile yüksek gelirli ülke statüsüne ulaşmış bir ekonomi olmasına rağmen (The Moscow Times, 2024), gelir dağılımındaki eşitsizlik, ülkenin sosyo-ekonomik yapısını derinden etkileyen ve insan haklarının tam anlamıyla gerçekleşmesini engelleyen kronik bir sorun olmaya devam etmektedir. Ülkedeki Gini katsayısı, OECD ortalamasının oldukça üzerinde seyretmekte olup, bu durum gelir dağılımı adaletsizliğinin boyutunu gözler önüne sermektedir (Polbin ve Ivakhnenko, 2025). Bu eşitsizlik, yalnızca ekonomik bir gösterge olmanın ötesinde, bireylerin temel insan haklarına erişimini belirleyen yapısal bir engel işlevi görmektedir. İnsan hakları evrensel olsa da bu hakların *de facto* (fiili) kullanımı, bireyin gelir düzeyi, yaşadığı coğrafi bölge ve etkileşimde bulunduğu kurumsal yapılar tarafından şekillendirilmektedir. Bu bölüm, gelir eşitsizliğinin Rusya'daki sağlık, eğitim ve adalet gibi temel kamu hizmetlerine erişim üzerindeki etkilerini, bölgesel (mekansal) ve kurumsal farklılaşma perspektifinden araştırmayı etmeyi amaçlamaktadır.

2.1. Temel Haklara Erişimin Bölgesel Düzeyde Farklılaşması

Rusya'nın geniş ve farklı coğrafi yapısı ile tarihsel yerleşim düzeni, temel hak ve kamu hizmetlerine erişimde belirgin ve kalıcı bölgesel eşitsizlikler oluşmasına neden olmaktadır. Bu kapsamdaki çeşitli bölgesel araştırmalar, Rusya'daki bu eşitsizliğin hem bölgeler arasında (inter-regional) hem de bölgelerin kendi içinde (intra-regional) derin ve kalıcı olduğunu göstermektedir (Nefedova, Treivish ve Sheludkov, 2022). Özellikle Moskova ve St. Petersburg gibi ekonomik, siyasi ve idari merkezler; altyapı, sağlık hizmetleri, eğitim olanakları ve sosyal refah göstergelerinde ülkenin geri kalanına kıyasla son derece avantajlı bir konumda bulunmaktadır.

Öte yandan Rusya'da mekânsal farklılaşmanın doğal kaynakların dağılımı, tarihsel sanayi yerleşimleri, bölgesel yatırım politikaları ve merkezî kamu kaynaklarının dağıtımındaki dengesizliklerle yakından ilişkili olduğu belirtilmektedir. Nefedova ve Sheludkov'un (2022) eski sanayileşmiş bölgeler

üzerine yaptığı çalışmada, Avrupa Rusyası ve Ural bölgesinin tarihsel olarak daha gelişmiş ekonomik ve sosyal altyapıya sahip olduğunu; buna karşın doğu ve kuzeydeki daha seyrek nüfuslu bölgelerde modern ulaşım, sağlık ve eğitim hizmetlerinin sınırlı kaldığını göstermektedir. Bu durum, temel sosyal haklara erişimi sınırlayarak bölgesel kırılğanlıkları artırdığına işaret etmektedir.

Diğer yandan makro ölçekli verileri inceleyen araştırmalarda ise Rusya'daki bölgesel eşitsizliğin gelir düzeyi, yatırım akışı ve kamu harcamaları alanlarında belirgin olduğunu ortaya koymaktadır. 1995–2022 dönemini kapsayan ampirik analizler bölgeler arasındaki ekonomik farklılığın Gini katsayısı gibi ölçütlerle değerlendirildiğinde oldukça yüksek seyrettiğini ve bu eşitsizliğin sosyal hizmet kapasitesine doğrudan yansıdığını göstermektedir (Zubarevich ve Safronov, 2024). Bu bulgu, temel kamu hizmetlerinin niceliksel ve niteliksel olarak bölgesel temelde ayrıştığını doğruladığı yönündedir.

Ekonomik gelişmişlik farklarının temel haklara erişimdeki belirleyici rolü ise; Rusya'nın büyük bölgesel idari birimleri arasındaki yapısal farklılıkları inceleyen çalışmalarda da açık biçimde ortaya konulmaktadır Lavrikova ve Suvarova (2023), Rusya'nın bu bölgelerindeki ekonomik kalkınma düzeyleri arasındaki belirgin farklılıkların, yaşam standartları ve kamu hizmetlerinin erişilebilirliği üzerinde doğrudan etkili olduğunu vurgulamaktadır. Benzer şekilde, Maslikhina (2016), bölgeler arası gelir farklılıklarının sağlık, eğitim ve sosyal güvenlik gibi haklara erişimde “merkezi bölgeler lehine sistematik bir avantaj” yarattığını ve özellikle uzak bölgelerde yaşayan yurttaşların fırsat eşitliğinden mahrum kaldığını belirtmektedir.

Dolayısı ile Rusya'da temel haklara erişimin bölgesel düzeyde farklılaşması yalnızca ekonomik bir dağılım sorunu değil, aynı zamanda tarihsel, kurumsal ve coğrafi faktörlerin etkileşiminden doğan yapısal bir sorun olarak değerlendirilmesidir. Bu durum, sosyal devlet ilkesinin uygulanabilirliğini zayıflatmakla birlikte bölgesel refah farklarını derinleştirmekte ve uzun vadede hem sosyoekonomik uyumu hem de fırsat eşitliğini de tehdit etmektedir. Bu kapsamda bölgesel kamu politikalarının yeniden ölçeklendirilmesi, altyapı yatırımlarının dengeli biçimde dağıtılması ve kamu hizmetlerinin erişilebilirliğini artıracak bütüncül yaklaşımlar, bu yapısal eşitsizliklerin azaltılması için kritik önem taşımaktadır.

2.2. Sağlık Hizmetlerine Erişimde Eşitsizlik

Rusya'da sağlık hakkı, gelir eşitsizliğinden en çok etkilenen alanlardan biri olarak ön plana çıktığı görülmektedir. Zengin metropollerde özel ve gelişmiş sağlık altyapısı bulunurken, kırsal bölgelerde hastane yatağı yoğunluğu ve

nitelikli sağlık personeli eksikliği kronik bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Nikoloski vd., 2024). Bu kapsamda yapılan analizler, GSYİH açısından yüksek gelir grubuna giren birçok Rus bölgesinde bile sağlık göstergelerinin beklenenin çok altında kaldığını, bunun nedeninin bölge içi gelir farklılıkları ve hizmete erişimdeki eşitsizliklerin olduğunu göstermektedir (Shartova vd., 2021). Nitekim 2018 verileri, Rus nüfusunun yaklaşık üçte birinin (%34,7) ihtiyaç duyduğu anda sağlık hizmeti alamadığını ortaya koymuştur; bu oran Volga, Sibiry ve Uzak Doğu Federal Bölgeleri'nde çok daha yüksektir. Özel sağlık harcamalarının toplam sağlık harcamaları içindeki payının artması (%30-40), düşük gelirli bireyler için finansal bir erişim engeli yaratmakta, bu da sağlık hizmeti kullanımında sosyo-ekonomik eşitsizlikleri derinleştirmektedir (UNESCO, 2019).

2.3. Eğitim ve Adil Yargılanma Hakları

Ülkede eğitim alanında da benzer bir tablo mevcuttur. Resmi olarak ücretsiz ortaöğretim ve kısmen ücretsiz yükseköğretim imkânı sunulsa da büyük ve küçük yerleşim yerleri arasındaki eğitim kalitesi farklılıkları belirgin şekilde görülmektedir (Abankina vd., 2012). Üniversiteye giriş şartları ve kaliteli eğitim olanakları, ailelerin sosyo-ekonomik durumuna bağlı olarak farklılaşmakta, bu da kırsal kesimdeki öğrencileri dezavantajlı bir konuma itmektedir (Bugakova, P. ve Prakhov, I., 2020). Adil yargılanma hakkı bağlamında ise, Rusya'da hukuk kurumlarının işleyişine ilişkin yapısal zayıflıklar, siyasal etkiler ve çeşitli biçimlerde tezahür eden kayırmacılık olgusu, adalet mekanizmalarına erişimde sosyoekonomik konumun ve bireysel ağların belirleyiciliğini güçlendiren bir ortam yaratmaktadır. Bu durum, hukuki süreçlerin tarafsızlığına ilişkin toplumsal güveni zayıflatmakla kalmamakta ve aynı zamansa düşük gelir gruplarının nitelikli hukuki temsil, dava takip kapasitesi ve hak arama kanallarına erişiminde sistematik dezavantajlar yaratmaktadır. Böylece, yargı bağımsızlığının sınırlı olduğu ve kurumsal hesap verebilirliğin zayıf seyrettiği bir bağlamda, adaletin tarafsız ve eşit uygulanması ilkesinin yerini giderek ekonomik gücün, siyasal yakınlığın ve sosyal sermayenin belirlediği bir algı yer almaktadır (Hudson vd., 2022).

2.4. Kurumsal Düzeyde Farklılaşma ve Ayrımcılık Dinamikleri

Eşitsizlik, yalnızca coğrafi faktörlerle sınırlı kalmayıp, kamu kurumlarının işleyişine ilişkin yapısal bir sorun olarak da kendini göstermektedir. Kurumsal kapasitenin düşük olduğu ve suistimallerin yaygın olduğu ortamlarda, gelir eşitsizliği daha da derinleşme eğilimi göstermektedir (Guriev ve Zhuravskaya, 2010). Kamu hizmeti sunumunda, ekonomik olarak avantajlı bölgelerdeki okullar ve hastaneler, yerel kaynaklara ve diğer hizmetlere daha kolay

erişirken, düşük gelirli bölgelerdeki kurumlar kaynak yetersizliği ve kurumsal eksiklikler nedeniyle hizmet kalitesinde ciddi gerilemeler yaşamaktadır. Bu durum, kurumların kaynak tahsisi modellerinin eşitsizliği yeniden üreten bir döngüye dönüşmesine yol açmaktadır. Kurumsal suiistimaller, söz konusu döngüyü pekiştiren önemli bir faktördür; hizmet kullanıcılarından talep edilen ek veya resmi olmayan ödemeler, düşük gelirli bireyler için erişim maliyetlerini artırmakta ve temel hizmetlere ulaşım ile sosyal hakların kullanılabilirliğini sınırlamaktadır (Olken ve Pande, 2011).

Rusya'daki devlet politikalarının merkeziyetçi ve düzensiz yapısı ile bu kurumsal eşitsizlik dinamiklerinin birleşimi, sosyal eşitsizliğin azaltılmasını öncelikli bir devlet hedefi olmaktan çıkarmaktadır. Bu çerçevede, gelir eşitsizliği yalnızca ekonomik bir sorun olarak değil; insan hakları ve temel kamu hizmetlerine erişim bağlamında yapısal ve sistematik bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bulgular, eşitsizliğin azaltılmasına yönelik politikaların yalnızca ekonomik büyümeyi değil, aynı zamanda temel hakların evrensel ve eşit erişimini hedeflemesi gerektiğini açıkça göstermektedir. Progresif vergilendirme mekanizmaları, bölgesel kalkınma politikaları ve kamu hizmetlerinin etkin ve adil dağıtımına yönelik müdahaleler, sosyal adaletin tesis edilmesi ve insan haklarının Rusya'daki tüm vatandaşlar için eşit biçimde gerçekleştirilmesi açısından kritik öneme sahiptir.

3. Gelir Eşitsizliği ve İnsan Hakları: Nedensel İlişkilerin Analizi

Üçüncü aşamada, gelir eşitsizliği ile insan hakları arasındaki nedensel ilişkiler çok boyutlu bir analitik çerçevede ele alınacaktır. Literatür, ekonomik eşitsizlik düzeyinin eğitim, sağlık, adil yargılanma ve sosyal güvenlik gibi temel haklara erişimi doğrudan etkilediğini göstermektedir (Maslikhina, 2016; Olken ve Pande, 2011). Bölgesel farklılıklar, tarihsel olarak şekillenmiş yerleşim modelleri ve ekonomik altyapı farklılıkları ile etkileşime girdiğinde, gelir eşitsizliğinin insan hakları üzerindeki etkilerini yoğunlaştırmakta ve belirli bölgelerde hakların sistematik olarak sınırlandırılmasına yol açmaktadır (Nefedova, Treivish ve Sheludkov, 2022). Bu çerçevede, gelir eşitsizliği yalnızca ekonomik bir olgu değil, aynı zamanda vatandaşların temel haklarını kullanabilme kapasitesini belirleyen yapısal bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

Analitik çerçeve, gelir dağılımı ile haklara erişim arasındaki ilişkiyi hem mekânsal hem de kurumsal boyutlarda kapsamlı biçimde incelemektedir. Yüksek gelirli ve kurumsal kapasitesi güçlü bölgelerde yaşayan bireyler, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimde belirgin avantajlara sahipken; düşük gelirli ve coğrafi olarak uzak bölgelerde yaşayan bireylerin ise ekonomik

ve kurumsal engeller nedeniyle haklarını kullanmakta ciddi sınırlılıklarla karşılaştığı görülmektedir. Bu durum, fırsat eşitsizliği ve sosyal adaletin sağlanmasında önemli bir politika sorunu oluşturmakta ve gelir eşitsizliğinin insan hakları üzerindeki etkisinin bölgesel ve kurumsal boyutlarda sistematik olarak güçlendiğini göstermektedir (Lavrikova ve Suvorova, 2023).

Daha geniş bir perspektiften bakıldığında, gelir eşitsizliği ile haklara erişim arasındaki bu ilişkiler, sosyal bütünleşme, toplumsal güven ve sürdürülebilir kalkınma üzerinde doğrudan etki yaratmaktadır. Yüksek eşitsizliğe sahip bölgelerde, bireylerin temel haklara erişiminde yaşanan kısıtlamalar hukuki ve sosyal sistemlere duyulan güveni zayıflatmakta, ekonomik ve siyasi katılımı sınırlamakta ve uzun vadede toplumsal istikrarsızlığa yol açabilmektedir. Bu nedenle, gelir eşitsizliği sadece ekonomik büyüme göstergeleri ile değil, aynı zamanda insan haklarının evrensel erişimi ve sosyal adalet kriterleri bağlamında değerlendirilmelidir.

Bu analiz, Rusya’nın bölgesel kalkınma stratejileri ve toplumsal politika tasarımları açısından önemli çıkarımlar sunmaktadır. Özellikle bölgesel yatırımların dengeli dağıtılması, kamu hizmetlerinin etkin ve adil sunumu ve progresif sosyal politikaların uygulanması, gelir eşitsizliğinin insan hakları üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmada kritik rol oynamaktadır. Ayrıca, politika tasarımı kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi, mekânsal ve sosyoekonomik eşitsizliklerin azaltılmasına yönelik stratejilerin entegrasyonu ve şeffaf hesap verebilirlik mekanizmalarının tesis edilmesi, hem bireylerin temel haklara erişimini iyileştirecek hem de toplumsal istikrar ve sürdürülebilir kalkınmayı destekleyecektir. Bu bağlamda, ekonomik büyüme hedefleri ile insan haklarının evrensel ve eşit erişimi arasında sağlanacak uyum, modern Rusya’nın sosyoekonomik ve politik gelişimi için temel bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır.

4. Sonuç ve Politika Önerileri

Bu çalışma, Rusya’da gelir eşitsizliği ile insan hakları arasındaki ilişkiyi tarihsel, bölgesel ve kurumsal boyutlarıyla kapsamlı biçimde analiz etmiştir. Bulgular, gelir eşitsizliğinin yalnızca ekonomik bir gösterge olmadığını; aynı zamanda bireylerin temel haklara erişimini belirleyen yapısal bir faktör olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Yüksek gelirli ve kurumsal kapasitesi güçlü bölgelerde yaşayan bireyler, sağlık, eğitim ve adalete erişimde belirgin avantajlara sahipken; düşük gelirli ve coğrafi olarak uzak bölgelerde yaşayan bireyler, ekonomik ve kurumsal engeller nedeniyle haklarını kullanmakta ciddi kısıtlarla karşılaşmaktadır. Bu durum, sosyal adaletin sağlanması ve fırsat eşitliğinin temini açısından önemli bir politika sorunu teşkil etmektedir.

Gelir eşitsizliğinin mekânsal ve kurumsal boyutları, sosyal bütünleşme, toplumsal güven ve sürdürülebilir kalkınma üzerinde doğrudan etki yaratmaktadır. Yüksek eşitsizliğe sahip bölgelerde temel haklara erişimde yaşanan kısıtlamalar, hukuki ve sosyal sistemlere duyulan güveni zayıflatmakta, ekonomik ve siyasal katılımı sınırlamakta ve uzun vadede toplumsal istikrarsızlığa yol açabilmektedir. Dolayısıyla gelir eşitsizliği, yalnızca ekonomik büyüme göstergeleri üzerinden değil; insan haklarının evrensel erişimi, demokratik yönetim ve sosyal adalet perspektifleriyle birlikte ele alınmalıdır.

Bu çerçevede, Rusya'da gelir eşitsizliğinin insan hakları üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak ve toplumsal uyumu güçlendirmek için önerilen politika önlemleri şunlardır:

1. **Bölgesel Yatırımların Dengeli Dağıtılması:** Kamu ve özelyatırımların sosyoekonomik olarak geri kalmış bölgelerde yoğunlaştırılması, altyapı ve hizmet erişimini artırarak bölgesel eşitsizlikleri azaltacaktır.
2. **Kamu Hizmetlerinin Etkin ve Adil Sunumu:** Eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlerde kalite standartlarının tüm bölgelerde eşitlenmesi, kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi ve denetim mekanizmalarının etkinleştirilmesi, temel haklara erişimde adaleti sağlayacaktır.
3. **Progresif Sosyal Politikaların Uygulanması:** Gelir dağılımında adaleti artıracak sosyal transferler, vergi politikaları ve destek programları, düşük gelirli bölgelerde yaşayan bireylerin haklara erişimini iyileştirecektir.
4. **Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi:** Yerel yönetimlerin planlama, bütçe yönetimi ve kamu hizmeti sunum kapasitesinin artırılması, bölgesel eşitsizlikleri azaltacak ve hak ihlallerini önleyecektir.
5. **Şeffaf ve Hesap Verebilir Yönetim Mekanizmaları:** Kamu kaynaklarının dağıtımında şeffaflık ve hesap verebilirlik sağlanması, gelir eşitsizliğinin yeniden üretilmesini engelleyecek ve devlet sistemine duyulan güveni artıracaktır.
6. **İnsan Hakları Odaklı Bölgesel Kalkınma Stratejileri:** Ekonomik büyüme hedefleri ile insan haklarının evrensel ve eşit erişimi arasında uyum sağlanmalı; bölgesel kalkınma planları, sosyal hakların korunmasını ve fırsat eşitliğinin artırılmasını merkeze alan bütüncül bir yaklaşım içermelidir.
7. **Veri ve Araştırma Temelli Politika Tasarımı:** Bölgesel gelir, hizmet erişimi ve hak göstergelerine ilişkin güncel veri toplama ve analiz

mekanizmaları güçlendirilmeli; politika kararları bilimsel kanıtlara dayandırılmalıdır.

Sonuç olarak, Rusya’da gelir eşitsizliği ile insan hakları arasındaki etkileşimi anlamak ve buna uygun politikalar geliştirmek, yalnızca ekonomik büyüme için değil; demokratik istikrar, hukuki eşitlik ve toplumsal bütünleşme için de kritik bir stratejik gerekliliktir. Gelir eşitsizliğinin sistematik olarak azaltılması, temel haklara evrensel erişimin sağlanması ve bölgesel kalkınmanın dengelenmesi, uzun vadede sürdürülebilir ekonomik büyüme, sosyal adalet ve toplumsal istikrarın temini açısından vazgeçilmezdir.

Şekil grafik ve tablolar yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Yazarların çalışmaya katkıları tam olup, yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışmaması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Abankina, I., Filatova, L., Abankina, T., ve Nikolayenko, E. (2012). Education Development Trends In Russia. *Journal of US-China Public Administration*, 9(10), 1198–1214.
- Acemoglu, D., ve Robinson, J. (2012). *Why nations fail: The origins of power, prosperity, and poverty*. Crown.
- Appel, H., ve Orenstein, M. (2018). From Triumph To Crisis: Neoliberal Reform In Postcommunist Countries. *Cambridge University Press*.
- Aslund, A. (2007). Russia's Capitalist Revolution: Why Market Reform Succeeded And Democracy Failed. *Peterson Institute for International Economics*.
- Bindman, E. (2021). *Social Rights in Russia: From Imperfect Past to Uncertain Future*.
- Blagolev, E. (2024). The Impact Of Tax Deduction On Inequality In Russia. *Society and Economics*, (7–8), 57–78. <https://doi.org/10.31857/S020736762407004>
- Bugakova, P., ve Prakhov, I. (2020). Regional Accessibility Of Higher Education In Russia. *Higher School of Economics Research* . SSRN. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3702385>
- Gaddy, C. G., ve Ickes, B. W. (2013). *Bear Traps On Russia's Road To Modernization*. Routledge.
- Gasanov, O. S. (2024). Impact Of Fiscal Capacity On The Convergence Of Income Inequality In Russian Regions. *Economy of Regions*, 20(3), 916–929. <https://doi.org/10.17059/ekon.reg.2024-3-20>
- Gel'man, V. (2016). Authoritarian Russia: Analyzing Post-Soviet Regime Changes. *University of Pittsburgh Press*.
- Gonashvili, A. S. (2015). Social Stratification Of Russian Society. *Obshchestvo: Sotsiologiya, Psikhologiya, Pedagogika*, (1), 13–16.
- Gorninchenko, K. N., Volokh, V. Y., ve Fetisova, E. S. (2024). The Current State Of The Labor Market In Russia: Features And Trends. *Vestnik Altayskoy akademii ekonomiki i prava*, (10-1), 11–17. <https://doi.org/10.17513/vael.3769>
- Guriey, S., ve Rachinsky, A. (2005). The Role of Oligarchs in Russian Capitalism. *Journal of Economic Perspectives*, 19(1), 131–150. <https://doi.org/10.1257/0895330053147994>
- Guriey, S., ve Zhuravskaya, E. (2010). Why Russia Is Not South Korea. *Journal of International Affairs*, 63(2), 125–139. <http://www.jstor.org/stable/24384338>
- Hellman, J. S. (1998). Winners Take All: The Politics Of Partial Reform In Postcommunist Transitions. *World Politics*, 50(2), 203–234. <https://doi.org/10.1017/S0043887100008091>

- HRW. (2022). World report: Russia 2022. *Human Rights Watch*. <https://www.hrw.org/world-report/2022/country-chapters/russia>
- Hudson, S., González-Gómez, H. V., ve Claasen, C. (2022). Societal Inequality, Corruption And Relation-Based Inequality In Organizations. *Journal of Business Ethics*, 181, 789–809. <https://doi.org/10.1007/s10551-021-04967-5>
- Human Rights Watch. (2023). *Russia: Events of 2023*. <https://www.hrw.org>
- Kabashova, E. V. (2024). Interregional Differences In The Quality And Standard Of Living Of The Population Of Russia. *Uroven' zhizni naseleniya regionov Rossii*, 20(3), 397–414. <https://doi.org/10.52180/1999.9836>
- Lavrikova, Y. G., ve Suvorova, A. V. (2023). Heterogeneity Of Economic Development Of Russian Macroeconomic Regions. *Economy of Regions*. <https://doi.org/10.17059/ekon.reg.2023-4-1>
- Ledeneva, A. (2013). Can Russia Modernise? Sistema, Power Networks And Informal Governance. *Cambridge University Press*.
- Libman, A. ve Obydenkova, A. (2018). Understanding Authoritarian Regionalism. *Journal of Democracy*, 29(4), 151–165.
- Maslikhina, V. Y. (2016). Interregional Inequality: A Case Study in Russia. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 6(8S), 60–64.
- Mizobata, S., ve Hayashi, H. (2022). *The Oxford Handbook Of State Capitalism And The Firm*. Oxford University Press.
- Nefedova, T. G., Treivish, A. I., ve Sheludkov, A. V. (2022). Spatially Uneven Development In Russia. *Regional Research of Russia*, 12(1), 4–19. <https://doi.org/10.1134/S2079970522020071>
- Nikoloski, Z., vd. (2024). Unmet Need For Healthcare In The Russian Federation: Subnational Retrospective Modelling Analysis 2014–2018. *BMJ Public Health*, 2(1), e000173.
- North, D. C. (1990). Institutions, Institutional Change And Economic Performance. *Cambridge University Press*.
- Nussbaum, M. (2011). Creating Capabilities: The Human Development Approach. *Harvard University Press*.
- Olken, B. A., ve Pande, R. (2011). Corruption In Developing Countries. *National Bureau of Economic Research*. <https://doi.org/10.3386/w17398>
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2023). *OECD economic outlook, volume 2023 issue 1: A long unwinding road*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/5798080f-en>
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2025). *The 2025 update to the OECD Model Tax Convention*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/5798080f-en>
- Piketty, T. (2014). Capital In The Twenty-First Century. *Harvard University Press*.

- Polbin, A. V., ve Ivakhnenko, T. (2025). *Income Inequality In Russia To Stop Growing In 2025* (SSRN Scholarly Paper No. 5184921).
- Robinson, J. A. (2013). *Why Nations Fail: The Origins Of Power, Prosperity, And Poverty* (with D. Acemoglu). Crown.
- Sakwa, R. (2021). *Russian Politics And Society* (7th ed.). Routledge.
- Selivanova, O., ve Koblenkov, M. (2025). Economic Inequality And Poverty In Russia: Analysis Of Dynamics And International Comparisons. *Obshchestvo i ekonomika*, (4), 36–53. <https://doi.org/10.31857/S0207367625040035>
- Sen, A. (1999). *Development As Freedom*. Oxford University Press.
- Shartova, N., Tikunov, V., ve Cheresnaya, O. (2021). Health Disparities In Russia At The Regional And Global Scales. *International Journal for Equity in Health*, 20, 163. <https://doi.org/10.1186/s12939-021-01488-9>
- Sheludkov, A. V., ve Nefedova, T. G. (2022). Spatial Inequality Of The Old-Developed Regions Of European Russia And The Urals. *Regional Research of Russia*, 12(1), 197–217. <https://doi.org/10.1134/S2079970522700423>
- Szakonyi, D. (2020). *Politics For Profit: Business, Elections, And Policymaking In Russia*. Cambridge University Press.
- The Moscow Times. (2024). *World Bank Upgrades Russia to 'High-Income' Country*. 2024, July 2. <https://www.themoscowtimes.com/2024/07/02/world-bank-upgrades-russia-to-high-income-country-a85583>
- UNESCO. (2019). *Social Justice And Equality/Inequality Issues In Modern-Day Russia*. In World Social Science Report 2016. UNESCO Publishing.
- World Bank Group. Russia | Overview. Erişim adresi: www.worldbank.org
- World Bank. (2024). *Macro Poverty Outlook for Russia: October 2024*. World Bank Publications.
- Yakovenko, V., ve Rosser, J. B. (2016). Exponential Structure Of Income Inequality: Evidence From 67 Countries. *Physica A: Statistical Mechanics and Its Applications*, 462, 202–212.
- Zubarevich, N. V., ve Safronov, S. G. (2024). Interregional Inequality In Russia And Post-Soviet Countries In The 21st Century. *Regional Research of Russia*, 14(4), 513–524.

